

Szeged és Csehov: mérföldkő

Beszélgetés Léner Péterrel, a színház főrendezőjével

Bizonára sokan megkérdezik Léner Pétert, a Szegedi Nemzeti Színház új főrendezőjét, nem hangolta-e le, hogy tősgyökeres pesti léte, feladva pesti állását, Szegedre szerződött. Ezért nem lehet véletlen, ha beszélgetésünk kezdetén is erre terelődik a szó. Mindjárt leszögezi: „Nincs bennem lehangoltság, depresszió, nem azt életem át, hogy a fővárosból »lejöttem« vidékre, hanem azt, hogy az egyik városból a másikba szerződtem. Első benyomásaim nagyon kedvezőek.”

„1956 nyarán vettem fel a főiskolára, szeptemberben kezdődött a tanítás, október 24-én abbamaradt. 1957 januárjában folytatódott. Izgalmasan, kicsit túl izgalmasan kezdődött” — idézhetjük a színház évadeleji reprezentatív füzetében megjelent sorait. Diplomarendezésre orosz dráma, a Vassza Zseleznova volt. Azóta tizenöt év telt el, Léner Péter dolgozott Miskolcon, Pécsen, a Nemzeti Színházban, a Vidám Színpadon. Tíz évet töltött a Thália Színházban, munkája kötötte az Irodalmi Színpadhoz, vendégrendezett Veszprémben, Kaposváron. Színpadra állított klasszikusokat (Makrancos hölgy, Szent Johanna), rendezett huszadik századiakat (Tennessee Williams, Mrozek), rendezői pályájának fontos részét képezte magyar írók drámáinak színpadra állításai (Somogyi Tóth Sándor, Görgy Gábor, Csúrká István, Fekete Sándor, Illyés Gyula, Déry Tibor). Most főrendező. Mit jelent, mit takar ez a kifejezés?

— A főrendező meglehetősen ellentmondásos és paradox fogalom, így a főrendező helyzete is az. Résztint azt kell tennem, amit elvárnak tőlem, résztint meg kell felelnem a magam elé állított követelményeknek, melyek a pályára lépés óta kristályosodnak bennem. A színházban, gondolom az egész művészetben, az egyéniségnek nagyobb a szerepe, mint az élet más területén. Így ez a munka sem fogalmazható meg pontosan, egzakttan. A főrendező intelligenciáján, helyzetfelismerésén, alkalmazkodó képességén múlik, hogy az adott helyzetben megtalálja és felismerje szükségességét egy színházon, egy városban belül.

— A szegedi színháznál az igazgató maga is rendező, nálam tapasztaltabb, informáltabb. Mint igazgatónak, vannak elképzelései a speciális szegedi színházcsinálásról. Az én dolgom hozzátenni a magam rendezői készségét, munkáját ehhez, a színházban az igazgató első konzultánsa, segítőtje, „ítélet-végrehajtója” kell lennem. Hogy mit jelent az: hozzátenni? Minden rendezői világgá? Minden rendezői mindent másként lát. Más darabokat képezel el, más szereposztásban, más szcenikai megvalósításban. Egy szóval: másként látja a világot. Ez azonban nem zárja ki a rendezők együttműködését egy színházon belül. Ennek feltétele a stabil világnézeti azonosság, és a színház stratégiai célkitűzésének közös vállalása. Ilyen körülmények között megvalósulhat több rendezői alapállás, cél, attitűd békés egymás mellett élése. Természetesen ez nagy feladatot ró a társulat morális, etikai erejére. Arra, hogy ez a helyzet ne a belviszályok forrása, hanem természetes jelenség legyen.

— Giricz Máttyás és köztem régóta létezik „straté-

giai” rokonszenv. Ismerjük egymás elképzeléseit, azonosan képzeljük el a színház helyét a társadalom egészében. Társadalmi-politikai színházat szeretnénk csinálni úgy, hogy ez a színház része legyen a társadalmi ember életének. Szeretnénk megtalálni azokat a darabokat, amelyek az én rendezői világomra jellemzőek. Bizom benne, hogy kialakul közöttünk egy természetes munkakapcsolat.

— Mátty legnagyobb sikerű rendezése mai írónévhez kötődik. A Thália Színházban állította színpadra Csúrká István Ki lesz a bánya? című groteszkjét. Szegedi bemutatkozása Csehov Cse-

resznyészkert-je lesz. Nem túl ellentétes két világ ez?

— Úgy gondolom, minden igazi nagy dráma a 20. században kimondva vagy kimondatlanul Csehovval függ össze. Ő az, aki megtermékenyítette a század legjellemzőbb drámai megnyilatkozásait, O'Neill-től Arbuzovig, Millertől Csúrkáig felvillantotta azt a bizonyos groteszk komédiát, mely a század emberére talán a legjellemzőbb. Aki már eljutott odáig, hogy mosolyogni tud a szomorúságon, és el tud komolyodni, amikor nevetni kell. Az, hogy Csehov lesz első szegedi rendezésem, eddigi rendezői próbálkozásaim összefoglalásának, mérföldkövének tekintem, s egyúttal egy új alkotói periódus kezdetének. A főiskolán már rendeztem Csehov Hatyúdal című egyfelvonásosát. Ha módom lesz, szeretnék Szegeden egy Csehov-ciklust színpadra állítani.

— A művészeti ágak közül ma a színház az egyetlen, mely közvetlen s aktív kapcsolatot teremthet közönségével. Ez óriási felelősséget is ró a színházművészekre.

— A színház dialektikus művészet, ami azt jelenti, hogy minden részfeladatot összességében és ellentmondásosságában kell szemlélni. Egyfelől meg kell tartani és fel kell tudni mutatni a meglevő testi közvetlenségből adódó valamennyi lehetőségét, a jelenvalóságot varázsolni. De ugyanakkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a mai néző televízió és filmen nevelkedik. Ebből következik, hogy olyan felkészültséggel, gondolkodásmóddal ül be a színház nézőterére, melyet munkánkba be kell kombinálni. E két jelenség szellemes dialektikáját kell keresnünk.

Tandi Lajos

Újoncok eskütétele

Tegnap, szombaton, a szegedi Vorosilov laktanyában ünnepélyesen tettek katonai fogadalmat azok a fiatalok, akik egy hónapja vonultak be. Az eskütétel után Lipcsei András őrnagy köszöntötte az újoncokat, majd Borbola István, a szegedi úttörőelnökség elnöke tartott beszédet. Az ünnepséget követően az újoncok szüleikkel és hozzátartozóikkal találkoztak. Képünkön az ünnepélyes eskütétel

Somogyi Károlyné felvétele

A gazdaságfejlesztés kulcsproblémája

Irányelvek helyett gyakorlati segítséget (6.)

A munkaerő-gazdálkodásról, a létszámiányról, a munkaerőhelyeztről, e sorozat előző részeiben bővebben idézett tények, adatok és esetek további föl sorakoztatása helyett, ezúttal inkább egy tévhitről szólnék (elismervé, hogy a most következő mondatok — éppen a mai munkaerőhelyzet miatt — kissé mulatságosan hatnak). A közhit, ugye, azt tartja, hogy azért kell a munkaerővel takarékoskodni, a rendelkezésre álló létszámot ésszerűen, gazdaságosan foglalkoztatni, mert nincs szabad munkaerő. S e gondolkodásmód mögött változatlanul felfedezhető a sok éven át folytatott gyakorlat, illetve feltételezés, hogy tudniillik: ha lenne szabad munkaerő, ha módunkban

állna még több nőt bekapcsolni a társadalmilag szervezett termelőmunkába, ha mozgósítani lehetne a még munkaképes nyugdíjasokat (netán egy rendelet, egy határozat eredményeként), vagy ha már jó másfél évtizeddel előbbre lennénk (egy remélhetően újabb demográfiai csúcs tetőpontján), akkor jóval kevesebb gondunk lenne. Netán változatlanul — és számolatlanul — gyarapíthatnánk a munkahelyeket, továbbra is ésszerűtlenül foglalkoztathatnánk az embereket; nem kellene újabb és újabb szabályozási megoldásokhoz és adminisztratív intézkedésekhez folyamodni, egyszerűen: feltehetően sokan furcsállanának napjaink racionalizálási törekvéseit. Meglehet: ez a maliciózus töprengés könnyen szembeállítható azzal a ténnyel, hogy a gazdasági növekedés üteméhez a foglalkoztatottak számának emelkedése is hozzájárul. Csak-hogy: nem mindegy, hogyan, milyen elvek szerint növekszik — ha egyáltalán van miből növelni — a foglalkoztatottak száma. Nem mindegy, hogy a teljes foglalkoztatottság, mint társadalmi-politikai cél, együttjár-e a gazdaságpolitikai és a gazdaságossági megfontolásokkal. Vagyis: az embernek ésszerű, a gazdaságosságot követelményei szerint való foglalkoztatása — a tévhit szerint — nem függ össze azzal, hogy szükségben, vagy bővíben vagyunk-e a munkaerőnek.

S ez már átvezet egy másik tévhithez, ahhoz ugyanis, hogy a termelékenység elsősorban a munka intenzitása, illetve a jobb vállalati létszámgazdálkodás függvénye. Nem vitás: lenne mit tenni a munkafegyelem szigorítása, a munkaintenzitás növelése ügyében és lenne mit javítani a létszámgazdálkodáson is. De az sem mindegy, hogy a munkaerő elosztása és újraelosztása milyen, s hogy a munkaerő a népgazdaság szükségletei szerint koncentrálódik-e a megfelelő munkahelyekre.

S a másik kérdés: milyen konkrét segítséget kapnak a vállalatok a termelékenység sokat emlegetett feladatának megoldásához, a belső tartalékok felkutatásához és hasznosításához? Van-e nálunk olyan intézmény, vagy intézményhálózat, amely nem csupán elméleti feladatának tekinti a termelékenységnövelés megannyi ténye-

zőjének kutatását, elemzését, hanem arra is képes, hogy e feladatot sokoldalúan közelítse meg és gyakorlatilag közvetlenül is hasznosítható eredményekhez jusson?

A vállalatok előtt ott áll egy többé-kevésbé pontosan körülhatárolt követelményrendszer; de vajon elvárható-e, hogy egymaguk birkózzanak meg e követelményrendszer közgazdasági, műszaki, szakképzési, szervezési, bérzési, életfelfogási és lélektani, szociológiai és megannyi egyéb problémáival? A minisztériumok és a főhatóságok — természetszerűleg — inkább csak ajánlásokkal, irányelvekkel terelgetik az efféle munkát. A konkrét segítésre elvileg alkalmas szervezési intézetek munkájáról nemrégiben egy KNEB-vizsgálat állított ki nem éppen kitűnő bizonyítványt. A vállalati szervezési apparátus erejét, képességeit pedig általában meghaladják ezek a feladatok.

A vállalat kutathatja, hogy mi az összefüggés például a termelékenység és a dolgozók élet- és munkakörülményei között, a munkateltetés, a munkateltetés és a differenciált bérzés, a jobb anyagellátás, a megfelelő minőségű alkatrészek és szerszámok biztosítása között. Felfedezheti, hogy nem mindegy, milyen körülmények között érzékelnek a dolgozók a munkahelyükre, hogy javítani kellene a szolgálati intézmények munkáján, vagy hogy mi a szerepe a kis és nagyobb csoportok hangulatának a termelékenység rövid- és hosszabb távú alakulásában. Mindezt általában vizsgálják is a vállalatoknál, de minek? Megfelelően felkészült szakemberek hiányában nem juthatnak tovább az ismert közhelyeknél, vagy legfeljebb csak a jelenségek regisztrálására van módjuk. Márpedig itt segítségre lenne szükség. Erre hivatott intézmények átgondolt vizsgálódásaira, az ezek eredménye nyomán nemcsak kormányrendeletekre, vagy határozatokra. Ha kell, tanácsadásra — de használható tanácsokra! —, ha kell, a főhatóságok gyors és határozott közbeavatkozására — amitől a vállalati önállóság még csorbitatlan maradna —, s ha kell, akkor nagyobbbszabású akciókra, intézkedéssorozatokra, de olyanokra, amelyek végrehajthatók és végrehajthatók. (Vége.)

Vértés Csaba

Új könyvek

Fiatal írók irodalmi útijegyzetei

Az európai szocialista országok fiatal íróinak tanácskozására — a Magyar Írók Szövetségének rendezésében — szeptember 6—12. között kerül sor. Jelentősége politikumában rejlik, és körántsem lebecsülendő — egy olyan nemzetiség szellemi munkásainak találkozójáról van szó, amelyek egyrészt már a kommunizmust, nagyobb részük a szocializmust fejlettebb fokon építő társadalom szülöttei és neveltjei. Ezek a fiatalok már eddig is törekedtek egymás országainak, népeinek megismerésére, múltjuk, jelenük, sőt: jövőjük felmérésére. A történelmi, irodalmi lektűrökön túl személyes tapasztalatokkal is rendelkeznek — tehát azok a magyar fiatalok fogadják Budapestben és Kőszegen a többi szocialista országok ifjú alkotóit, akik az elmúlt években otthonukban keresték fel őket, és a napokban Keleti Golf-áram címmel jelentették meg irodalmi útirajzukat, a Kozmosz Könyvek sorozatában.

A kötet tanúsága szerint tizen látogattak el európai szocialista országokba az ismerkedés, az eszmecsere, az együttélés igényével — azaz a céllal, hogy idézet a kötet előszavából: „ne csak Párizs, London, vagy Firenze utcáit legyen illő ismerni Magyarországon, hanem Varsoót, Moszkvát és Belgrádot is.” Más fogalmazásban, mint Gulay István írja cseh-szlovákiai (Megszóltatott a Sumava) útijegyzetében: „Tanulni menjünk szomszédunkhoz: megtanulni Közép-Európa történelmét.” Avagy Kiss Gy. Csaba szavaival: „Közel vagyunk egymáshoz, és mégis távol.” A pliszikai kőfal, a sumavai fenyőregeteg, a Vág vize, a Stari Grand-i napok, Zamosc háborús emlékei, a berlini ter-

vek, az oltyánok vendégszeretete, a tienstani gyárlátogatás és a taskenti gyárlátogatás mind-mind arra figyelmeztetnek, vizsgáljuk át, mit tartalmaz az előző nemzedéktől örökölt „utipodgyász”, és ápoljuk — Németh László szavaival — azokat a régi olasz-délszláv-magyar-lengyel, sőt cseh és román kapcsolatokat, melyek Budapest, a visszafoglalása és Magyarország állítólagos felszabadulása után teljesen megsemmisültek, holott ezek a kapcsolatok, mint egy keleti Golf-áram, melegítették a kelet-európai kis népek életét.

Fiatal írónk irodalmi útirajzai nem bédekkerek — nem adnak ötletet és címet olcsó és praktikus vásárlásokhoz. Am a szellemi ka-

landoások (NDK — Kulcsár Szabó Ernő: Az Alextól Goetheig), eszmei párhuzamosságok felfedezése (Csehszlovákia — Kiss Gy. Csaba: Hegyországi változatok), a szellemi törekvések szenvedélyessége (Bulgária — Varga Csaba: Ikonok szívében őrzött szabadság), a már említett Gulay-írás és a többi, a keleti Golf-áram melegségét óhajtják egy nagy és komoly cél érdekében: otthon legyünk szomszédaink között, hogy ezáltal magunkat is jobban megismerjük.

Az atológiában megjelent írásköztételekre is utalnak, amelyek még nem küszöbölhetők ki e közösségi kapcsolatokban, de rámutatnak arra is, hogy — és ez a legfontosabb! — él e fiatalokban a vágy a szocialista közösségi ember kialakulása iránt. Erre éppen azok az írásköztételek szép példát, amelyek elmélyülnek a felkeresett szocialista országok történelmében, irodalmában, eszmeiségében, s ha gyakran még érződik az elemzésekben a rutinalanság, ez más oldalról javukra szolgál, mert az őszinteség csendül ki soraikból.

Szabó Endre